

Az alapvető jogok biztosának felhívása a gyermekek oktatáshoz való jogának a pedagógus sztrájk alatti érvényesülése érdekében

Fontosnak tartom, hogy a közéletben felmerülő, a társadalmat megosztó, érzékeny, politikától sem mentes kérdések vitájában, egyes alkotmányos jogok érvényesülése érdekében elvi szinten, segítő jelleggel kifejtsem álláspontomat az érintett alapvető jogok védelme, egymással való látszólagos ütközése összetett kérdésében.

Meggyőződésem, hogy a jogállam alapértékeinek tiszteletben tartása és tudatos felvállalása terén a lehető legszélesebb társadalmi egyetértésnek kell kialakulnia. A jogállamiság ugyanis nemcsak az állam működésének jogi kerete, hanem valódi tartalom és érték. Az el nem vitatható demokratikus alapértékek között kiemelt jelentősége van a gyermeki jogok biztosításának. Az állam működését át kell hatnia annak a követelménynek, hogy a döntések elsődleges szempontjának a gyermekek legjobb érdekének kell lennie.

Az Alaptörvény ennek szellemében nyilvánítja ki, hogy minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. A személyiség kibontakoztatásának, a tájékozott és felelős polgárrá válásnak biztosítása szükségszerűen állami cselekvést igényel. Az állam feladata olyan intézményrendszer kialakítása és működtetése, amely mindenki számára szavatolja az oktatáshoz való jog érvényesülését, és egyben biztosítja a kötelező oktatásban való részvételt.

A gyermekek oktatáshoz való jogának érvényre juttatásában megkerülhetetlen szerepe van a pedagógusoknak. Nemcsak ismeretek elsajátítását segítik, hanem magatartásmintát is közvetítenek a diákjaik felé. Ezért is fontos, hogy a pedagógusok felelősségteljes hivatásgyakorlását kiemelt társadalmi megbecsülés és méltó anyagi elismerés övezzék.

A sztrájk alapjogát érintően az állam feladata kettős: egyrészt védenie kell a sztrájkban részt vevők jogait, hiszen a sztrájkhoz való jog – a Sztrájktörvényben meghatározott korlátok között – az Alaptörvényben biztosított jog, amely gazdasági, szociális érdekeik védelme érdekében megilleti a munkavállalókat. Másrésztől azonban védenie kell a sztrájkban tevékenyen részt nem vállaló, azt „elszenvedő” állampolgárok jogait is, hiszen a sztrájkjog gyakorlása szükségszerűen az ő alapjogaik korlátozásával járhat.

E két követelmény együttes érvényesülésének biztosítéka, hogy a sztrájkra vonatkozó rendelkezések értelmében a lakosságot alapvetően érintő tevékenységet folytató szolgáltatóknál a sztrájkjog csak bizonyos feltételek megléte esetén gyakorolható. E korlátozás célja a sztrájkban részt nem vevők alapjogai érvényesülésének minél magasabb szintű garantálása, amelynek eszköze, hogy a munkabeszüntetés idején is biztosítani szükséges az adott szolgáltatás még elégséges szintjét.

Jogállami keretek között az alkotmányos jogok rendeltetésüknek megfelelően, alkotmányos keretek között érvényesíthetőek. A sztrájkhoz való jog a jogszabályokban meghatározott követelmények maradéktalan betartása mellett gyakorolható, ilyen esetben élvez alkotmányos védelmet. Ez a védelem tehát nem terjed ki a „vadsztrájkra”, az úgynevezett polgári engedetlenségi akcióra, amely nem a munkaharc törvényes eszköze, hanem az alkotmányos kereteken kívül zajlik, olyan morális ellenállás, mely az elérni kívánt cél érdekében vállaltan jogellenes, így veszélyes távlatokba vezet.

Egy jogállamban rendelkezésre állnak az alkotmányos jogok érvényesítésének, a politikai

megnyilvánulásnak a jogszerű és alkotmányosan garantált formái – ezeket valamennyi állampolgár igénybe veheti annak érdekében, hogy kifejezze véleményét és hatást gyakoroljon a közügyek alakulására. Nem tesz viszont elfogadhatóvá egy jogszerűtlen megmozdulást pusztán az, ha annak kimondott célja egy igazságtalannak vélt helyzet feloldása. A társadalmi és politikai status quo ebben az értelemben alkotmányos védelemben részesül – annak megváltoztatására csupán demokratikus, mások alapvető jogait tiszteletben tartó eszközök útján nyílik lehetőség.

Ezzel kapcsolatban rámutatok, hogy a sok tekintetben példának tekintett német jogi szabályozás e téren eltér, a német alkotmánybíróság döntése szerint ugyanis alkotmányosnak minősül a közszolgálatot ellátó alkalmazottakként a tanárookra vonatkozó, jogszabályban meghatározott általános sztrájktilalom.

A társadalom jelentős részét közvetlenül és személyesen érintő, ez év januári pedagógus sztrájk törvényessége kapcsán a másodfokú bíróság jogerősen megállapította, hogy a sztrájk megtartásának időpontjában sem megállapodás, sem jogerős bírósági döntés nem volt a még elégséges szolgáltatás tárgyában, így az ennek hiányában megtartott sztrájk jogellenes volt.

A sztrájkhoz való alkotmányos jogukkal tehát a pedagógusok is csak akkor élhetnek, ha az elégséges szolgáltatások körét jogszabály, a felek megállapodása, ennek hiányában a bíróság jogerős végzése egyértelműen meghatározta. Az elégséges szolgáltatás nyújtásának hiányában nem garantálható, hogy a gyermekek oktatáshoz való joga a sztrájk időtartama alatt is érvényesüljön.

Alapvető követelmény továbbá, hogy a gyermekek a sztrájk következtében ne szenvedjenek hátrányt, vagyis az elmaradt oktatást utólag pótolni kell, ideértve azt a helyzetet is, ha ez szükségképpen csak többlet iskolai jelenléttel, a szabadidő rovására lesz megvalósítható.

Az oktatás a koronavírus járvány idején nagy kihívásokkal küzd. A járványhelyzetre figyelemmel alapvető elvárás, hogy mind a jogalkotó, mind a köznevelési intézmények és pedagógusok a lehető legteljesebb védelmet nyújtsák a fertőzés kockázatával szemben a gyermekeknek.

Az elmúlt két tanévben a járvány miatti online oktatás nagy terheket rótt a pedagógusokra, gyermekekre, szülőkre egyaránt. Különösen fontos ezért, hogy a mostani tanévet ne terheljék további olyan konfliktusok, amelyeknek elszenvetői végső soron a gyermekek lehetnek. Felhívásomban ezért hangsúlyozom, hogy a pedagógus sztrájk miatt felszínre került feszültségek megoldása kizárólag a gyermekek legjobb érdekeit szolgáló módon, a gyermekek oktatáshoz való alkotmányos jogának sérelme nélkül történhet.

Az Alaptörvény rendelkezése szerint a szülők kötelesek kiskorú gyermekükről gondoskodni. E kötelezettség magában foglalja gyermekük taníttatását, ezért különösen aggályos minden olyan érdekképviseleti szervezetek vagy pedagógusok részéről történő megnyilvánulás, amelyben arra kéri a szülőket, hogy tevőlegesen szegjék meg alaptörvényi kötelezettségüket és ne küldjék iskolába tanköteles gyermeküket. Hangsúlyozottan kérem ezért mind az érintett szakszervezeteket, pedagógusokat, mind pedig a szülőket, hogy tartsák szem előtt Alaptörvényből fakadó kötelezettségeiket és a gyermekek legfontosabb érdekeit.

Figyelemmel arra, hogy a feladat- és hatáskörömet meghatározó törvény szerint az alapvető jogok biztosa tevékenysége során megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek jogainak

érvényesítésére, elengedhetetlenül szükségesnek tartom rögzíteni, hogy jelen helyzetben a legkiemeltebb szempont a tanuló gyermekek szellemi fejlődésének oltalmazása, ugyanis a sztrájk és ebből következően az oktatás bizonytalan ideig tartó szüneteltetése esetén az ő helyzetük válna a legkiszolgáltatottabbá. Hangsúlyozandó, hogy az oktatásból való kiesés súlyosan negatív hatása nem feltétlenül azonnal, hanem közép vagy hosszú távon jelentkezik.

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény 1. § (2) bekezdés a) pontja alapján a sztrájk-helyzet aktuális fejleményeit a gyermeki jogok érvényesüléséért kiemelten felelős alapjogvédő szervként folyamatosan figyelemmel kísérem. Ezúton is tájékoztatom az érintett szülőket, gyermeket és pedagógusokat, hogy ha a tervezett jövőbeni sztrájkkal kapcsolatban felmerül alkotmányos jogaik sérelme, lehetőségük nyílik akár elektronikus formában a panasz@ajbh.hu címen, akár személyesen a fővárosi ügyfélszolgálaton vagy az AJBH idén megnyílt területi irodáiban (Győr, Szeged, Debrecen, továbbá a 2022 márciusában nyíló további három területi irodában Székesfehérváron, Miskolcon és Pécsen) az eljárást kérniük.

Kérem a pedagógus szakszervezeteket és a köznevelési intézmények vezetőit, segítsék elő, hogy felhívásom az érintettek minél szélesebb köréhez eljuthasson.